

АРЕШТ І ПЕНІТЕНЦІАРНИЙ ПРОБАЦІЙНИЙ АРЕШТ У ПРОЄКТІ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Лисодєд О. В.

кандидат юридичних наук,

декан вечірнього факультету

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

У КК України 2001 р. вперше з'явився такий вид кримінального покарання як арешт, зміст якого полягає в триманні засудженого в умовах ізоляції строком від одного до шести місяців. У зв'язку з цим, Законом України від 11 липня 2001 р. № 2636-III «Про внесення змін до Виправно-трудоного кодексу України» були визначені установи для його відбуття – арештні доми, порядок та умови його виконання та правовий статус засуджених до цього виду кримінального покарання.

Згідно ст.ст. 101–102 ВТК України засудженим до арешту заборонялося придбання продуктів харчування і предметів першої потреби; побачення з родичами, за винятком захисників; одержання грошових переказів, а також посилок (передач) і бандеролей, за винятком посилок (передач), що містили предмети одягу за сезоном; не дозволялись телефонні розмови, окрім близьких родичів за виняткових обставин; їм надавалась прогулянка тривалістю до однієї години, а неповнолітнім – до двох годин. Вони тримались в умовах ізоляції у приміщеннях камерного типу, не залучались до праці, окрім робіт з господарського обслуговування без оплати їхньої праці. Тобто, від самого початку, поря-

док відбування арешту був встановлений навіть більш суворий, ніж відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк у колоніях максимального рівня безпеки.

Такий порядок виконання арешту був перенесений і у КВК України, але вже з дозволом витрачання на місяць для придбання продуктів харчування і предметів першої потреби коштів у сумі до сімдесяти відсотків мінімального розміру заробітної плати. У подальшому ж, перелік прав засуджених до арешту був дуже розширений: Законом України від 8 квітня 2014 р. № 1186-VII засудженим до арешту було дозволено отримувати посилки (передачі) і бандеролі без обмеження їх кількості, отримувати грошові перекази; одержувати і відправляти листи та телеграми без обмеження їх кількості; Законом України від 7 вересня 2016 р. № 1492-VIII засудженим до арешту було дозволено витратити гроші із своїх особових рахунків без обмеження їх обсягу для придбання продуктів харчування, одягу, взуття, літератури, письмового приладдя та предметів першої потреби; одержувати один раз на місяць короткострокове побачення, а неповнолітнім засудженим – короткострокові побачення без обмеження їх кількості. Цим же Законом у ч. 2 ст. 51 КВК України було також визначено, що на засуджених до арешту поширюються права, обов'язки, заборони і обмеження, встановлені кримінально-виконавчим законодавством для осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі. З огляду на права, то це ще й газети, журнали, книги, радіо, телевізор, мобільний телефон та Інтернет. Таким чином, арешт став не «шоковою терапією» для засуджених і не окремим видом кримінального покарання, як передбачалось розробниками проєкту КК України 2001 р., а привілейованим короточасним позбавленням волі.

Враховуючи те, що на момент введення арешту як виду кримінального покарання арештних домів в Україні не було, особи, засуджені до арешту, почали відбувати це покарання тимчасово у слідчих ізоляторах за місцем проживання. Надалі були створені, але тільки на папері, арештні доми при слідчих ізоляторах, потім додатково ще й арештні доми при виправних колоніях, але по суті це були окремі камери на території цих установ і порядок та умови відбування в них арешту досить схожі на відбування покарання у виді позбавлення волі у тюрмі. За 20 років застосування арешту як виду кримінального покарання жодного арештного дому в Україні побудовано не було.

У Міністерстві юстиції України врешті-решт прийшли до рішення, що «арешт та позбавлення волі є ідентичними покараннями, специфіку арешту, що відмежовує його від позбавлення волі, втрачено із прийняттям законів щодо розширення прав засуджених, а практика поєднання в одному закладі установи виконання покарань та арештного дому суперечить логіці виконання покарань і є організаційно не вивіреною» [1].

У зв'язку з цим, Міністерством юстиції було розроблено і вже направлено на розгляд Верховної Ради України два законопроекти щодо розвитку системи пробації, збільшення альтернатив позбавленню волі та створення умов для зниження рецидивної злочинності [2, 3], якими передбачається запровадити новий вид кримінального покарання – пробаційний нагляд, а арешт, крім арешту для військовослужбовців, як вид кримінального покарання скасувати. З їх прийняттям, така установа виконання покарань як арештний дім, вже не буде передбачена ст. 11 КВК України.

Робоча група з питань розвитку кримінального права теж відмовилась від запровадження арешту як виду кримінального покарання у проєкті нового КК України [4], але тільки за вчинення злочинів. За вчинення проступків арешт пропонується все ж таки залишити (ст. 3.1.2) на строк від 15 днів до 3 місяців (ст. 3.1.10) з відбуванням в установі виконання покарань, але незрозуміло в якій.

У проєкті КК України передбачається ще один вид арешту – пробаційний арешт як наглядовий засіб пробації. Пробаційний арешт буде являти собою часткову ізоляцію особи від суспільства шляхом виконання нею обов'язку у вихідні, святкові дні та/або у нічний час у будні дні на строк від 1 до 12 місяців. За початковою редакцією ст. 3.4.7 пробаційний арешт був поділений на домашній пробаційний арешт (не залишати житло, яке є місцем проживання) та пенітенціарний пробаційний арешт (перебувати у пенітенціарній установі).

У подальшому, мабуть, з огляду на зауваження фахівців у галузі кримінально-виконавчого права про те, що ні чинне законодавство на сьогодні навіть не передбачає такого терміну як «пенітенціарні установи», ні законопроект «Про пенітенціарну систему» [5], який теж вже направлений на розгляд Верховної Ради України, не передбачає таких установ у майбутньому, «пенітенціарні установи» для відбування пенітенціарного пробаційного арешту були замінені на «установи виконання покарань». Але ж пенітенціарний пробаційний арешт заявлений як засіб пробації, а не як покарання. Чому ж він повинен відбуватися в установах виконання покарань?

Тобто, у разі запровадження пенітенціарного пробаційного арешту, або знову прийдеться створювати якісь нові установи для його відбування, до цього часу невідомі системі установ Державної кримінально-виконавчої служби, і знову, скоріше всього, тільки на папері, або ж пенітенціарний пробаційний арешт, з великою долею вірогідності, реально буде відбуватися, як і арешт зараз, або в слідчих ізоляторах, або в установах виконання покарань для позбавлення волі, або в ізоляторах тимчасового тримання, як це було запропоновано на одній із конференцій по обговоренню положень проєкту нового КК України.

На нашу ж думку, нічого іншого, крім існуючої зараз системи органів і установ виконання кримінальних покарань, у найближчому і віддаленому майбутньому наша держава запровадити не зможе, адже вона ледве-ледве фінансує у мінімальному обсязі нагальні потреби Державної кримінально-виконавчої служби України. То може і не потрібно другий раз наступати «на ті ж самі граблі»?

З огляду на вищевикладене, пропонується все ж таки врахувати прорахунки минулого і від арешту як виду кримінального покарання відмовитися вже зараз – на стадії розробки проєкту КК України, а запровадження пенітенціарного пробаційного арешту навіть як засобу пробації на сучасному етапі розвитку нашої держави і суспільства визнати недоцільним. В проєкті ж нового КК України пропонується закріпити наступні положення: 1) ув'язнення поділяється на короткострокове ув'язнення, ув'язнення на певний строк і довічне ув'язнення і 2) короткострокове ув'язнення призначається за вчинення проступку, ув'язнення на певний строк і довічне ув'язнення призначається за вчинення злочину. Це буде логічно і послідовно, і зніме у подальшому проблеми з установами для відбування будь-якого виду арешту.

Література:

1. Денис Малюська бажає, щоб всі засуджені мали план відбування покарання, та розширює застосування застави та пробації. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/188207-denis-malyuska-bazhaye-schob-vsi-zasudzheni-mali-plan-vidbuvannya-pokarannya-ta-rozshiryaye-zastosuvannya-zastavi-ta-probatsiyi> (дата звернення: 25.07.2021).

2. Проєкт Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо розвитку системи пробації, збільшення альтернатив позбавленню волі та створення умов для зниження рецидивної злочинності від 12.04.2021 р. № 5359. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71628 (дата звернення: 25.07.2021).

3. Проєкт Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України щодо розвитку системи пробації, збільшення альтернатив позбавленню волі та створення умов для зниження рецидивної злочинності від 12.04.2021 р. № 5360. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71629 (дата звернення: 25.07.2021).

4. Кримінальний кодекс України (проєкт): контрольний текст (станом на 05.07.2021 р). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2021/07/06/tekst-proyektu-kk-ukrayiny-stanom-na-05-07-2021.pdf> (дата звернення: 25.07.2021).

5. Проект Закону про пенітенціарну систему від 22.03.2021 р.
№ 5293. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71498
(дата звернення: 25.07.2021).

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ІМЕНІ АДМІРАЛА МАКАРОВА
ФАКУЛЬТЕТ МОРСЬКОГО ПРАВА

ЦЕНТР УКРАЇНСЬКО-ЄВРОПЕЙСЬКОГО НАУКОВОГО
СПІВРОБІТНИЦТВА
(МИКОЛАЇВСЬКЕ ВІДДІЛЕННЯ)

КУЯВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ У ВЛОЦЛАВЕКУ
(РЕСПУБЛІКА ПОЛЬЩА)

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ПРИЧОРНОМОРСЬКІ
ПУБЛІЧНО-ПРАВОВІ ЧИТАННЯ»**

10–12 вересня 2021 р.

Частина II

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ:

Дубинський Олег Юрійович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри морського та господарського права, проректор з науково-педагогічної роботи економічних, юридичних та соціальних питань Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова; голова Миколаївського обласного відділення Центру українсько-європейського наукового співробітництва;

dr eng. **Adam Rejmak** – ректор Куявського університету у Влоцлавку (Республіка Польща);

mgr **Joanna Skiba** – завідувач кафедри іноземних мов, керівник міжнародного офісу в Куявському університеті у Влоцлавку (Республіка Польща);

Головко Олег Павлович – кандидат економічних наук, засновник та директор Видавничого дому «Гельветика»;

Віхляєв Михайло Юрійович – доктор юридичних наук, професор, директор Центру українсько-європейського наукового співробітництва;

Ломжець Юлія Вікторівна – кандидат політичних наук, доцент, завідувачка кафедри морського та господарського права Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова;

Ломакіна Олена Анатоліївна – кандидат юридичних наук, доцент, завідувачка кафедри адміністративного та конституційного права Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова;

Мішина Наталя Вікторівна – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Тильчик В'ячеслав В'ячеславович – доктор юридичних наук, професор, начальник кафедри адміністративного права і процесу та митної безпеки Університету державної фіскальної служби України.

СЕКРЕТАР ОРГКОМІТЕТУ:

Сікорський Олександр Петрович – кандидат юридичних наук, доцент кафедри морського та господарського права Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова.

П 77 **Причорноморські публічно-правові читання:** Матеріали міжнародної наукової конференції, м. Миколаїв, 10–12 вересня 2021 р. – Миколаїв: Видавничий дім «Гельветика», 2021. – Ч. 2. – 200 с.

ISBN 978-966-992-592-3

У збірнику представлено стислий виклад доповідей і повідомлень, поданих на міжнародну наукову конференцію «Причорноморські публічно-правові читання», яка відбулася на базі Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова 10–12 вересня 2021 р.

УДК 34(063)

ISBN 978-966-992-592-3 © Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, 2021